

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь

Т. П. Хорошковська

Інститут педагогіки НАПН України

Постановка проблеми. У даній статті ми розглядаємо текстовий матеріал підручників з української (рідної) мови для 5 і 6 класів з погляду можливостей формування в учнів читацьких умінь.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми добору, змісту та мови текстів шкільних підручників завжди були актуальними. Їм присвячено низку досліджень (Д. Зуєв, А. Мікк, Ф.-М. Жерар, І. Гудзик та ін.). Однак аналіз текстового матеріалу підручників з української мови з точки зору можливостей формування в учнів 5 і 6 класів читацьких умінь здійснюється вперше.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дане дослідження стосується вимірювання читацьких умінь учнів на уроках мови. Тому вважаємо доцільним проаналізувати текстовий матеріал підручників з української мови з метою визначення закладених у них можливостей для формування в учнів необхідних читацьких умінь.

Основна частина. Ми проаналізували 6 чинних підручників з української (рідної) мови для 5 і 6 класів [1, 2, 3, 4, 9, 10]. Із них для представлення видів текстового матеріалу ми обрали «Рідну мову» для 5 класу авторів С. Єрмоленко й В. Сичової. У цьому підручнику так само, як і в усіх інших, навчальну інформацію показано у двох формах: словесній та графічній. Словесною формою вираження інформації є текст у

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

загальноприйнятому розумінні цього поняття. Так, під текстом розуміють певну з функціонально-сислового погляду упорядковану групу речень, яка характеризується завершеною смисловою єдністю, цілісністю, зв'язністю, структурною організованістю тощо [6].

До графічної форми висвітлення навчальної інформації, яка посилює візуалізацію сприйняття навчального матеріалу, належать таблиці, схеми, малюнки. Більшість дослідників називають їх позатекстовим матеріалом підручника. Таблиці, схеми, малюнки в аналізованих підручниках представлені як окремо, так і в поєднанні з текстом. Поєднання позатекстового матеріалу з текстом подано в кількох варіантах: 1) виконання завдання передбачає користування таблицею, схемою, малюнком; 2) таблиця, схема доповнює інформацію, вміщену в тексті; 3) текст доповнює інформацію, подану в таблиці, схемі; 4) таблиця, схема унаочнює відомості, подані в тексті; 5) текст пояснює, конкретизує інформацію, зображену у вигляді схеми, таблиці.

За такого підходу позатекстовий матеріал (таблиці, схеми, малюнки) у поєднанні зі словесним (текстовим), на нашу думку, не можна розглядати як суто позатекстовий, оскільки, по-перше, таблиці й схеми містять словесну інформацію, а по-друге, часто супроводжуються словесними доповненнями, що унеможлиблює чітке розмежування текстової (словесної) та позатекстової (таблиці, схеми, малюнки) інформації. Для розмежування власне позатекстового матеріалу та позатекстового матеріалу в поєднанні з текстовим необхідно ввести інше поняття. Однак такого поняття в сучасній методиці й дидактиці немає. Тому з метою уникнення плутанини у визначеннях текстового й позатекстового матеріалу та поєднання їх нам вважається доцільним і коректним

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

скористатися термінологією, прийнятою в Міжнародному дослідженні навчальних досягнень учнів PISA (Programme for International Student Assessment).

Спираючись на визначення, взяті за основу в міжнародному дослідженні PISA [7], під поняттям «текст» ми розуміємо всі друковані тексти, у яких використано природну мову, тобто ті графічні символи, які можна написати й прочитати. Такий текст може бути словесним (текст у загальноприйнятому розумінні) або містити статичні візуальні зображення у вигляді малюнків, таблиць, схем тощо. Залежно від наявності або відсутності візуальних зображень, тексти поділяють на суцільні, які не містять таких зображень, і несучільні, які містять малюнки, таблиці, схеми тощо. До несучільних текстів належать і самостійно представлені малюнки, таблиці, схеми, які не містять додаткових словесних пояснень до них. Такий поділ текстів на суцільні й несучільні, на нашу думку, враховує всі типи текстів, з якими доросла людина може мати справу в щоденному житті.

Таким чином, аналізовані підручники містять суцільні словесні тексти й несучільні, які містять статичні графічні зображення (малюнки, таблиці, схеми) зі словесними доповненнями або без них.

Аналіз текстового матеріалу підручників дає можливість виділити такі типи текстів, як завдання-інструкції, правила та вправи, які за формою подання інформації є суцільними та несучільними.

До суцільних текстів, представлених у підручниках з української мови, ми відносимо: 1) завдання-інструкції до виконання вправ; 2) словесні правила; 3) вправи, які містять словесні тексти різних типів і стилів мовлення.

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

Завдань-інструкцій, порівняно з іншими видами текстового матеріалу, у підручниках з української мови найбільше – 727 у підручнику для 5 класу (автори – С. Єрмоленко, В. Сичова). Така кількість їх дає можливість учням оволодіти вміннями читати мовчки й розуміти зміст текстів інструктивного характеру.

Серед завдань-інструкцій виділяємо дотекстові (розміщені перед текстом вправи), післятекстові (вміщені після тексту вправи) та інструкції до вправ, які не містять текстів.

Більшість дотекстових завдань-інструкцій (78%) передбачає лише роботу з мовним матеріалом, наприклад: «1. Спишіть текст. Випишіть іменники – власні назви, поясніть уживання великої літери» [3, с. 16]. Дотекстові завдання-інструкції, спрямовані на попереднє ознайомлення зі змістом тексту вправи та роботу над його розумінням, становлять лише 22%. Це, наприклад, такі завдання: «1. Прочитайте. Чого навчила вас ця історія? Доберіть до неї прислів'я, яке підтверджує головну думку» [3, с. 106].

Післятекстові завдання, зазвичай, стосуються мовного матеріалу, наприклад: «2. Випишіть із тексту іменники, вжиті у множині. Провідмінійте слова *рука*, *жінка* в однині та множині. Сформулюйте правило про чергування приголосних звуків. Наведіть приклади» [3, с. 15]. Хоча й серед них є завдання-інструкції, спрямовані на розуміння прочитаного, наприклад: «2. Про що розповідається в тексті? Зробіть висновок, яке значення має мова в житті людини. 3. Використовуючи тлумачний словник, поясніть значення виділених слів» [3, с. 5].

Із загальної кількості дотекстових завдань-інструкцій до вправ 39% починається словом «прочитайте», що можна було б трактувати як

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

обов'язкову роботу над змістом тексту. Однак аналіз завдань дає підстави зробити висновок, що слово «прочитайте» в завданні-інструкції до вправи не завжди означає, що авторами підручника передбачена робота над розумінням прочитаного. Наприклад, виконання інструкції «Прочитайте текст, поясніть відповідь дідуся. Хто виявився справжнім сином? Розкажіть про своє ставлення до матері, допомогу їй» [3, с. 15] вимагає розуміння учнем загального змісту тексту. Без останнього виконання поставлених завдань неможливе.

Слід зазначити, що 54% завдань-інструкцій, які починаються словом «прочитайте», передбачають лише роботу з мовним матеріалом, однак не виключають можливість роботи над змістом прочитаного (за бажанням учителя). Наприклад, завдання-інструкція «Прочитайте текст. Випишіть по шість – сім службових і самостійних частин мови. За якими ознаками ви розпізнаєте прикметники і прислівники?» [3, с. 11] не вимагає від учня розуміння тексту прочитаного. Таке завдання можна виконати, не заглиблюючись у зміст тексту вправи.

Інструкції, у яких немає вказівки «прочитайте», а завдання починаються словами «спишіть», «складіть», «виберіть», «утворіть» тощо, можна було б розглядати як такі, що не потребують попереднього читання й розуміння прочитаного, наприклад: «Спишіть, підкресліть дієслова, визначте дієвідміну» [3, с. 25]. Такі завдання-інструкції в підручнику становлять 61% (від загальної кількості дотекстових завдань-інструкцій). Однак серед них у підручнику є завдання, які хоча й не містять в інструкції прямої вказівки на те, що текст вправи треба попередньо прочитати, проте виконання завдання неможливе без його попереднього читання. Це, наприклад, завдання на заповнення в тексті пропусків шляхом добору з

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

довідки необхідних за змістом слів. Правильно виконати завдання «Спишіть прислів'я, вставляючи потрібні слова з довідки» [3, с. 7] неможливо без розуміння змісту наведеного прислів'я.

Враховуючи те, що не всі завдання з вказівкою «прочитайте» передбачають читання й розуміння прочитаного, а завдання без відповідної вказівки, навпаки, можуть їх передбачати, до завдань, спрямованих на формування читацьких умінь, ми відносимо ті, які вимагають читання й розуміння, незалежно від наявності чи відсутності в інструкції слова «прочитайте».

Таким чином, з усіх завдань підручника 17% передбачає обов'язкове читання й розуміння тексту. До такого типу завдань переважно належать: дібрати до тексту заголовки, визначити тему й/або основну думку тексту, дати відповіді на запитання за змістом прочитаного, пояснити поділ тексту на абзаци, продовжити розповідь, переказати текст, скласти план тощо. Наприклад, інструкція до вправи 57 [3, с. 34] містить декілька завдань: «1. Прочитайте. Доберіть заголовки до тексту. Визначте основну думку тексту. Спишіть. Поясніть чергування голосних і приголосних звуків у слові поріг. 2. Дайте відповіді на запитання...». Усі вони вимагають обов'язкового читання й розуміння тексту вправи.

Як правило, завдання-інструкції невеликі за обсягом (2 – 3 рядки). Усі вони вимагають виконання певних дій, наприклад, прочитати, списати, дібрати, вибрати, доповнити, пояснити тощо. Тому вміння розуміти завдання-інструкцію надзвичайно важливе, оскільки від цього залежить якість виконання вправи.

Більшість завдань у підручниках передбачають читання мовчки, що надзвичайно важливо, оскільки в житті людині найчастіше доводиться

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

самостійно здобувати інформацію з різних текстів, використовуючи при цьому вміння читати мовчки.

До суцільних текстів підручника належать і *словесні правила*. Наприклад: «Слово, яке є об'єднувальною назвою до перелічуваних однорідних членів речення, називається **узагальнювальним словом**.

Наприклад: *Летять великі птахи: орли і соколи, зозулі і шпаци (Б. Грінченко)*. Узагальнювальне слово може стояти перед однорідними членами або після них. Якщо узагальнювальне слово стоїть перед однорідними членами, після нього ставиться двокрапка. Якщо узагальнювальне слово стоїть після однорідних членів, то перед ним ставиться тире. Узагальнювальне слово виступає тим самим членом речення, що й однорідні. Наприклад: *Усе було в холодному затінку: сад, степ, двір (Ю. Мушкетик)*. *Яскраву зелену траву, різнобарвні лугові квіти, кущі верболозу – все це можна побачити на картинах Степана Васильківського» [3, с. 63].*

Уміння читати мовчки й розуміти суцільні тексти правил надзвичайно важливе, оскільки саме від цього залежить успішність учнів у навчанні. Читання й розуміння текстів правил передбачає розуміння їхнього змісту та найголовніше – уміння застосувати здобуті мовні знання на практиці. В аналізованому підручнику міститься 50 суцільних словесних текстів.

У підручниках з української мови представлено значну кількість *суцільних текстів вправ*. До них належать словесні тексти різних типів (опис, розповідь, роздум) і стилів (художній, науковий, розмовно-побутовий, діловий) мовлення діалогічного й монологічного характеру. Окремі слова, словосполучення й речення спрямовані на активізацію

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

мовних знань і не передбачають формування в учнів читацьких умінь. Тому вони не є предметом даного аналізу.

Суцільні словесні тексти вправ підручників дають можливість формувати в учнів уміння мовчки читати й розуміти прочитане, а саме: визначати основну думку, тему тексту; виявляти логічні зв'язки, закладені в ньому; формулювати власне ставлення до прочитаного; робити висновки на основі прочитаного.

До несучільних текстів, які містять аналізовані підручники, належать: 1) правила, що містять словесну й графічну інформацію; 2) правила-таблиці; 3) вправи-таблиці, вправи-схеми та вправи-малюнки.

Несучільні тексти правил у підручниках представлені у двох варіантах:

1. Несучільний текст, тобто текст у вигляді самостійно представлених схем і таблиць. Наприклад:

Правила вживання м'якого знака [3, с. 132]

Ь пишеться	Ь не пишеться
1. Після м'яких <i>д, т, з, с, ц, л, н</i> : мідь, гість, зав'язь, вісь, олівець, сіль, олень.	1. Після <i>б, п, в, м, ф</i> : голуб, насип, любов, вісім, верф.
2. У дієсловах на <i>-ться</i> : вибачається, умивається.	2. Після букв <i>ж, ч, ш, щ</i> : ріж, річ, вишня, хвощ.
3. Після букви <i>л</i> , що позначає м'який приголосний, який стоїть перед іншим приголосним: їдальня, пальці, сільський.	3. Після букви <i>р</i> : базар, кобзар, писар.
4. У буквосполученнях <i>-льк-, -льч-, -льц-, -ньк-, -ньч-, -ньц-</i> : лялька – ляльчин – ляльці, ненька – неньчин	4. Після <i>н, л</i> у буквосполученнях <i>-лк-, -лч-, -лц-, -нк-, -нч-, -нц-</i> : Наталка – Наталчин – Наталці, хустинка – хустинці.

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

– неньці.	
-----------	--

2. Несуцільний текст, який поєднує суцільний словесний текст зі схемами й таблицями. Наприклад:

«Основні правила чергування у – в, і – й

Українська мова – одна з наймилозвучніших мов світу. Щоб у мовному потоці уникнути збігу кількох голосних чи приголосних, використовують чергування прийменників у з в та сполучників і з й. Можуть чергуватися початкові звуки слів у – в та і – й.

Уживаємо у	Приклади
1. Якщо попереднє слово закінчується на приголосний.	Багато троянд у вазі.
2. На початку речення перед приголосним.	У Герди калатало серце від страху і нестримного бажання побачити Кая.
3. Незалежно від закінчення попереднього слова перед в, ф, льв, зв, дв, св, тв, хв.	Діти повернулися у святковому настрої.
Уживаємо в	Приклади
1. Коли попереднє слово закінчується на голосний.	Маленька розбійниця всілася в карету.
2. На початку речення перед голосним.	В оленя заблищали очі.

Чергування у з в не відбувається:

1) у власних назвах: *Угорщина, Ужгород, Урал. Але: Україна – Вкраїна* (у поезії);

2) у словах, що вживаються тільки з в або у: *вдача, вказівка, вправа, удача, указ, ультиматум, уряд*» [3, с. 128].

Несуцільний текст, який поєднує суцільний словесний текст зі схемами й таблицями, представлений у кількох варіантах. Це можуть бути:

а) схеми й таблиці для унаочнення суцільного текстового матеріалу;

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

б) таблиці та схеми, які доповнюють інформацію, представлену за допомогою суцільного тексту, або, навпаки, текст, що доповнює інформацію, подану в таблиці, схемі;

в) словесний текст, який конкретизує, пояснює або узагальнює матеріал, поданий у вигляді таблиці або малюнка.

У підручнику для 5 класу налічується 50 несуцільних текстів-правил. Із них 17 становлять таблиці, схеми, малюнки без словесних коментарів і доповнень до них та 33 тексти, які містять як словесний, так і графічний матеріал.

До *несуцільних текстів вправ* належать: вправи-таблиці, вправи-схеми і вправи-малюнки. Їх у підручнику для 5 класу налічується 41.

Більшість *вправ-таблиць* вимагають від учнів уміння заповнити таблиці, використовуючи відомості з прочитаних текстів. Наприклад, «Прочитайте вірш «Снігурі». Випишіть виділені слова в таблицю. Схарактеризуйте приголосні за зразком».

Цікавими є вправи-таблиці, які передбачають сформованість в учнів уміння прочитати таблицю й застосувати одержані з неї відомості на практиці, наприклад: «Розгляньте таблицю. Розкажіть за нею про частини мови, наводячи приклади з тексту» [3, с. 10].

Вправи-схеми переважно стосуються вміння скласти речення або текст за запропонованою схемою, наприклад: «Складіть текст за схемою» [3, с. 39] або «Складіть речення за схемами» [3, с. 60] тощо.

Трапляються також вправи, які вимагають від учнів уміння прочитати схему й порівняти одержану з неї інформацію з планом: «Розгляньте схему. Чим відрізняється схема від плану тексту...» [3, с. 37].

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

Несуцільні тексти вправ-таблиць і вправ-схем переважно пов'язані з мовним матеріалом. Однак правильне виконання їх передбачає вміння прочитати таблицю або схему.

Таким чином, несуцільні тексти вправ спрямовані на формування в учнів уміння застосовувати на практиці здобуті мовні й мовленнєві знання та вміння. Виконання їх вимагає від учнів сформованості вміння читати таблиці, схеми й малюнки.

Слід зазначити, що в кінці підручника С. Єрмоленко, В. Сичової є розділ «Читання». Однак він містить лише дві навчальні вправи з читання. Так само в підручнику М. Пентилюк є тема «Читання навчального тексту», яка містить один текст для читання, завдання до нього, спрямовані на розуміння прочитаного, та пам'ятку для учнів «Як навчитися виразно читати текст».

Окремо розглянемо текстовий матеріал підручників з української мови для 5 і 6 класів, що стосується вимірників.

У підручниках авторів С. Єрмоленко й В. Сичової після кожного розділу представлені завдання для самоперевірки, зокрема тести з вибором однієї правильної відповіді. Аналіз їх свідчить, що вони спрямовані на перевірку мовних знань і вміння застосовувати останні. Тестів, спеціально спрямованих на вимірювання читацьких умінь, у цих підручниках немає. Однак слід зазначити, що серед мовних завдань подекуди трапляються тестові завдання, котрі передбачають перевірку вміння читати (їх близько 6%).

В інших підручниках майже після кожної теми подано запитання для самоперевірки. Усі вони є відкритими, тобто такими, що вимагають від

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

учнів зв'язної відповіді на поставлені запитання, і також спрямовані на перевірку мовних знань.

Крім того, у підручниках М. Пентиліук після кожного розділу вміщено рівневі завдання в закритій і відкритій формах, які передбачають вибір однієї правильної відповіді з кількох запропонованих. Вони також спрямовані на перевірку мовних знань і вміння застосовувати їх на практиці.

Перевірку вміння читати суцільні й несуцільні тексти в аналізованих підручниках не передбачено, хоча саме це готує учнів до дорослого життя, адже найважливіше не просто мати мовні знання, а вміти застосовувати їх.

Аналіз Програми з української (рідної) мови [8] свідчить про те, що в Державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів зазначені вміння читати, які повинні бути сформовані в учнів на уроках української мови протягом навчання в 5 і 6 класах. Серед них такі: уміння читати мовчки незнайомі тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення; виділяти в прочитаному головне й деталі; визначати тему й основну думку тексту; добирати заголовки до його частин (складати простий план); ставити запитання до тексту й відповідати на них; швидко переглядати текст і знаходити в ньому вказані елементи (цифри, слова в лапках, слова зі зносками, слова, написані з великої літери, тощо); оцінювати прочитаний текст з погляду новизни, змісту, виразності мовного оформлення, задуму тощо.

Однак аналіз критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів 5 – 12 класів з української мови, що містяться в Програмі, свідчить, що підсумковій контрольній перевірці підлягають не всі з зазначених вище читацьких умінь, а лише вміння учнів читати незнайомі тексти з належною

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

швидкістю, розуміти й запам'ятовувати після одного прочитування фактичний зміст, причинно-наслідкові зв'язки, тему й основну думку, виразально-зображувальні засоби прочитаного твору, уміння оцінювати прочитане [8]. Слід зазначити, що за новими критеріями оцінювання [5] контрольна перевірка сформованості в учнів 5 і 6 класів умінь читати мовчки здійснюється в I семестрі кожного класу. У II семестрі вимірювання читацьких умінь Програмою не передбачено. На нашу думку, перевірка вміння читати мовчки наприкінці I семестру повинна носити проміжний характер, а підсумкове контрольне вимірювання має здійснюватися наприкінці навчального року. Тоді вчитель матиме можливість простежити динаміку формування в учнів читацьких умінь.

Аналіз Програми свідчить, що вона визначає формування й вимірювання лише вміння читати суцільні тексти. Що ж стосується несуцільних текстів, то перевірка вміння читати їх Програмою не передбачена.

Незважаючи на те, що вміння читати несуцільні тексти не зазначені в Програмі, вони в підручниках займають досить вагоме місце. Тому на уроках української мови обов'язково треба проводити роботу над формуванням в учнів умінь читати й розуміти таблиці, схеми, алгоритми тощо і, відповідно, здійснювати перевірку їх.

Висновки. Отже, аналіз чинних підручників з української мови для 5 і 6 класів та Програми дає можливість зробити такі висновки:

Текстовий матеріал підручників містить суцільні й несуцільні тексти, які дають можливість формувати в учнів уміння читати мовчки й розуміти закладену в них інформацію та застосовувати одержані під час читання мовні знання на практиці. Серед цих текстів є вимірники. Однак аналіз

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

останніх свідчить, що вони стосуються лише перевірки знань з мови, хоча Програмою передбачено формування читацьких умінь, а отже, і їхню перевірку.

У підручниках, крім суцільних текстів, як уже зазначалося, є і несучільні – таблиці, схеми, алгоритми тощо, уміння читати які надзвичайно важливе. Аналіз текстового матеріалу підручників дає можливість зробити висновок не лише про необхідність формувати в учнів уміння читати й розуміти суцільні й несучільні тексти, а й про необхідність вимірювання рівня сформованості цих умінь. Однак у підручниках відсутні завдання, за допомогою яких можна перевірити вміння учнів читати несучільні тексти. Таким чином, формування вмінь читати останні і, відповідно, їх перевірка ні в Програмі, ні в підручниках не передбачені.

Тому ми поставили своїм завданням розробити вимірники для перевірки вміння читати несучільні тексти.

Крім того, вимірювання читацьких умінь учнів приверне увагу вчителів до необхідності формувати вміння читати суцільні й несучільні тексти на уроках української мови.

Література

1. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Педагогічна преса, 2005. – 288 с.
2. Глазова О. П., Кузнецов Ю. Б. Рідна мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Зодіак-ЕКО, 2008. – 288 с.
3. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підруч. для 5-го кл. – К.: Грамота, 2005. – 240 с.

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

4. Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т. Рідна мова: Підруч. для 6-го кл. – К.: Грамота, 2008. – 296 с.

5. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України № 13–15 за 2008 р. – С. 20–36.

6. Загнітко А. П., Домрачева І. Р. Основи мовленнєвої діяльності. Навчальний посібник для студентів денної, безвідривної та очно-заочної прискореної форми навчання спеціальності 2001. – Донецьк, Український культурологічний центр, 2001. – 56 с.

7. Основные результаты международного исследования образовательных достижений учащихся PISA-2000 (полный отчет). – М.: Центр оценки качества образования ИОСО РАО, 2004 // www.centeroko.ru/public.htm

8. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Рідна (українська) мова для шкіл з українською мовою навчання. 5–12 класи / Л. В. Скуратівський, Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф. – К., 2004.

9. Рідна мова: Підруч. для 5 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. І. Пентилюк, І. В. Гайдаєнко, А. І. Ляшкевич, С. А. Омельчук. За заг. ред. М. І. Пентилюк. – К.: Освіта, 2006.

10. Рідна мова: Підруч. для 6 кл. загальноосвіт. навч. закл. / М. І. Пентилюк, І. В. Гайдаєнко, А. І. Ляшкевич, С. А. Омельчук. За заг. ред. М. І. Пентилюк. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.

У статті проаналізовано текстовий матеріал підручників з української мови для 5 і 6 класів. Визначено типи текстів, які дають можливість формувати в учнів уміння читати мовчки й розуміти закладену

Хорошковська Т. П. Аналіз текстового матеріалу підручників з української мови для 5 і 6 класів з точки зору можливостей формування в учнів читацьких умінь / Т. П. Хорошковська // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [за наук. ред. академіка В. М. Мадзігона]. – К., 2010. – № 1 (10). – С. 469–477.

в них інформацію, а також застосовувати одержані під час читання мовні знання на практиці.

В статье проанализирован текстовый материал учебников по украинскому языку для 5 и 6 классов. Определены типы текстов, которые дают возможность формировать у учащихся умения читать молча и понимать заложенную в них информацию, а также применять полученные во время чтения языковые знания на практике.

The article analyzes the textual material on the Ukrainian language textbooks for grades 5 and 6. The types of texts that provide an opportunity to shape students' ability to read silently and understand the hidden in their information and to apply acquired during the reading language skills into practice.

Ключові слова: текстовий матеріал підручника, навчальна інформація, суцільний і несуцільний тексти, вимірювання читацьких умінь учнів, розуміння прочитаного.

Ключевые слова: текстовый материал учебника, учебная информация, сплошной и несплошной тексты, измерение читательских умений учащихся, понимание прочитанного.

Keywords: text textbook material, educational information, continuous and discontinuous text, measuring reading skills of students, reading comprehension.